

Jan Skuratowicz (1946–2024)

Czternastego kwietnia 2024 r. zmarł Jan Skuratowicz związany od czasów studiów z Instytutem Historii Sztuki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Był znanym historykiem architektury Wielkopolski i Poznania XIX i XX w., przede wszystkim rezydencjonalnej, mieszkalnej i publicznej.

Jan Skuratowicz urodził się w 1946 r. w Ciechomicach, w inteligenckiej rodzinie o ziemiańskich korzeniach¹. Do miejscowości tej, obecnie znajdującej się w granicach Płocka, Skuratowiczowie trafili z powodu zatrudnienia ojca, który objął posadę buchaltera w przejętym przez państwo browarze Artura i Gustava Keilichów. W 1950 r. rodzina przeniosła się do Skierniewic. I tym razem przeprowadzka była związana z pracą ojca, który został dyrektorem w objętym przymusowym zarządem państwowym Skierniewickim Browarze Parowym Władysława Strakacza.

W Skierniewicach Jan Skuratowicz odbył edukację podstawową i średnią. Po maturze udał się na studia do Poznania, gdzie wcześniej kształcili się jego ojciec i stryj. Początkowo studiował fizykę, ale już po jednym semestrze z niej zrezygnował i przeniósł się na historię sztuki. Ukończył ją w maju 1969 r., przedstawiając napisaną pod kierunkiem prof. Gwidona Chmarzyńskiego pracę magisterską *Początki nurtu niderlandzkiego w rzeźbie śląskiej 2. połowy XVII w.* Na początku kolejnego roku rozpoczął studia doktoranckie organizowane przez Instytut Historii, a jego promotorem został znany badacz historii XIX i XX w. prof. Lech Trzeciakowski. Dysertację noszącą tytuł *Architektura rezydencjonalna w Wielkim Księstwie Poznańskim* obronił w 1975 r., ale formalnie już dwa lata wcześniej został zatrudniony na Uniwersytecie Adama

1. Informacje biograficzne zaczerpnąłem z obszernego tekstu Tadeusza J. Żuchowskiego *Jan Marek Skuratowicz (1946–2024). Biografia nie tylko naukowa*, „Artium Quaestiones” 35 (2024), s. 259–286.

Mickiewicza. Po doktoracie znalazł się w kierowanym przez doc. Konstantego Kalinowskiego Zakładzie Historii Sztuki Nowożytnej i Najnowszej. Wtedy też rozpoczął współpracę z Wyższą Szkołą Sztuk Plastycznych w Poznaniu, w której prowadził m.in. seminarium magisterskie. W grudniu 1988 r. Jan Skuratowicz przeszedł kolokwium habilitacyjne, którego podstawą był złożony w wydawnictwie UAM maszynopis książki *Architektura Poznania 1870–1918* (drukiem ukazała się dopiero w 1991 r.). Recenzentami w tym przewodzie byli prof. Tadeusz S. Jaroszewski, prof. Konstanty Kalinowski oraz doc. dr hab. Andrzej Rottermund. W 1995 r. Jan Skuratowicz został zatrudniony na stanowisku profesora nadzwyczajnego. W latach 1999–2007 kierował Zakładem Historii Sztuki Nowożytnej. Z końcem 2016 r. przeszedł na emeryturę, pozostając jednak w stałych kontaktach z Instytutem Historii Sztuki, chętnie służąc zainteresowanym swoimi zbiorami ikonograficznymi dotyczącymi architektury w Wielkopolsce i na Dolnym Śląsku. Ostatni raz odwiedził nasz Instytut 21 grudnia 2023 r., uczestniczył w tradycyjnym przedświątecznym spotkaniu koleżeńskim².

Profesor Jan Skuratowicz nie ograniczał jednak swojej aktywności wyłącznie do Uniwersytetu. Był radnym miasta Poznania dwóch kadencji (1990–1994, 1998–2002), podczas których sprawował funkcję przewodniczącego Komisji Kultury i Nauki. Przez wiele lat (od 1990) zasiadał w kolegium redakcyjnym „Kroniki Miasta Poznania”, inicjując i współinicjując wiele numerów tematycznych. Współpracował także z Narodowym Muzeum Rolnictwa w Szreniawie i to w dwóch obszarach. Był autorem scenariusza stałej ekspozycji wewnątrz ziemiańskich zaaranżowanych w dawnym pałacu Głabiszów, a także wspomagał poszukiwania oraz gromadzenie elementów wyposażenia i wystroju tej siedziby. Drugim obszarem jego działalności w Szreniawie były obowiązki redaktora naukowego wydawanej przez Muzeum serii „Dawne Budownictwo Folwarczne”, w której ramach wydano jedenaście tomów „Majątków Wielkopolskich”. Profesor Skuratowicz opracował także program częściowej rekonstrukcji zamku Opalińskich w Sierakowie (obecnie Muzeum Zamek Opalińskich). Nie stronił również od fachowego doradztwa w zakresie remontów i aranżacji dworów i pałaców w Wielkopolsce należących do prywatnych właścicieli. Chętnie też zabierał głos na łamach lokalnej prasy, w radiu i telewizji, wypowiadając się w kwestiach poznańskich zabytków oraz urbanistycznych i/lub architektonicznych przedsięwzięć w mieście.

Profesor Skuratowicz opublikował ponad dziesięć książek i przeszło dziewięćdziesiąt artykułów. Początki jego naukowej aktywności wiązały się ze sztuką nowożytną, w tym rzeźbą nagrobną, także dolnośląską. Dolny Śląsk, przestrzeń wyjątkowo nasyconą pod względem nowożytnych oraz późniejszych rezydencji, nigdy zresztą nie znikł z pola jego zainteresowań i fascynacji. Na wczesnym etapie naukowej kariery Jana Skuratowicza wykrystalizowało się jednak inne, a zarazem dominujące u niego zainteresowanie dla architektury XIX i początków XX w. w Wielkopolsce i w Poznaniu. Właściwie aż do końca swojej badawczej aktywności szczególnie zajmował go fenomen wiejskiej siedziby ziemiańskiej. Pierwszy raz w monograficznym opracowaniu upowszechnił na zagadnienie, wydając w 1981 r. powstałą na podstawie rozprawy doktorskiej książkę *Dwory i pałace w Wielkim Księstwie Poznańskim*, która doczekała się jeszcze dwóch edycji. Wiejska rezydencja z Wielkopolski interesowała go nie tylko jako dom o określonym modelu funkcjonalnym, ale przede wszystkim jako komunikat ideowy. Poddawał analizie wybór określonych formy stylowych, w których redagowane były tytułowe siedziby, widząc w nich emanację zjawiska *architecture parlante*.

2. Zob. Piotr Korduba, „Profesor Jan Skuratowicz (1946–2024)”, *Kronika Miasta Poznania*, nr 2 (2024), s. 395–397.

Jan Skuratowicz.
Fot. Ryszard Rau

Tłumaczył znaczenie tych form specyfiką XIX-wiecznej Wielkopolski, włączonej od 1793 r. w ramy nowoczesnej pruskiej monarchii, ze wszystkimi tego konsekwencjami: konfliktem narodowościowym pomiędzy Polakami a Niemcami, walką o utrzymanie ziemi w polskich rękach, upośledzeniem politycznym polskich ziemian tego regionu. Pokazał, jak wobec kulturowej wojny (*Kulturkampf*) to właśnie wybór określonej stylistyki rezydencji pozycjonował stanowisko właściciela (np. kostium francuski *versus* neogotyck). Uważał, że to brak niepodległości i instytucji niezależnego państwa czynił właśnie rezydencje, także jako przestrzenie zbiorów artystycznych czy/i bibliofilskich, miejscem, w którym wizualizował się światopogląd właścicieli i oczywiście ich społeczna pozycja. Słusznie zwracał uwagę na dominującą na tym terenie rolę nie tyle wielkiej arystokracji, ile raczej ziemiaństwa, które swoją obecnością, jak też obyczajowym aspektem funkcjonowania siedzib naznaczyło architekturę regionu i wypracowało kulturowe wzorce naśladowane przez mieszczaństwo czy późniejszą inteligencję. Interesowała go ponadto nieoczywista w przypadku tych bardzo samoświadomych zleceniodawców ich relacja z architektami. W tych ostatnich widział przede wszystkim sprawnych wykonawców precyzyjnie już nakreślonego zlecenia. W znaczeniu bardziej ogólnym *Dwory i pałace w Wielkim Księstwie Poznańskim* były wkładem w przewartościowanie dorobku XIX w. jako rzekomej epoki naśladownictwa. Pokazał, że przy użyciu historycznych form powstawały całkowicie nowe kreacje, realizowane nie tylko na poziomie estetycznym, ale także ideowym, co sprzyjało ich głębokiemu zakorzenieniu w regionalnych problemach politycznych i pamięci historycznej. Dowartościował także samo zagadnienie XIX-wiecznej rezydencji, stojące nieco w cieniu wielkich tematów ówczesnej literatury przedmiotu, takich jak „muzeum”, „bank”, „dom towarowy” czy „dworzec kolejowy”.

Badania Jana Skuratowicza nad rezydencjami jako miejscami przechowywania kolekcji antycypowały studia nad tym zagadnieniem prowadzone w późniejszych latach w ośrodku poznańskim³. Miały też zapewne wpływ na działania popularyzujące

3. Zob. np. Kamila Kłudkiewicz, *Wybór i konieczność. Kolekcje polskiej arystokracji w Wielkopolsce na przełomie XIX i XX wieku* (Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2016).

wiedzę o regionalnych dworach i pałacach⁴. Tematyka ta pozostała w obszarze zainteresowania badacza aż do 2020 r., kiedy ukazała się jego ostatnia książka *Dwory i pałace wielkopolski. Styl narodowy*, która choć w zasadniczych ustaleniach nie odbiegała od przyjętej wcześniej przez autora perspektywy postrzegania tego problemu, to jednak została uzupełniona o bogaty archiwalny materiał ilustracyjny, w kilku przypadkach unikatowy.

Jak powiedziano, drugim zasadniczym obszarem badań Jana Skuratowicza był Poznań przełomu XIX i XX w. oraz okresu międzywojennego. Najobszerniejszym w tym zakresie jego opracowaniem jest książka *Architektura Poznania 1890–1918*. I w tym przypadku zainteresowanie architekturą tego miasta wykraczało poza tradycyjne badania, a sam ośrodek był przez autora postrzegany jako dynamiczna struktura wyłaniająca się nie tyle z dawniejszych uwarunkowań historycznych, ile ze współczesnych kontekstów ideologicznych, konfliktów narodowych, pejzażu społecznego miasta i jego socjotopografii. Opracowanie było w pewien sposób wzorowane na modelowym studium Zofii Ostrowskiej-Kęblowskiej *Architektura i budownictwo w Poznaniu 1780–1880* (1982). W swojej książce Skuratowicz zaproponował interesującą problematyzację zagadnienia, która w zasadniczych zarysach pozostaje aktualna do dziś. Analizując typy zabudowy mieszkalnej, wskazał na kamienice, w istocie konstytutywne dla tkanki i krajobrazu poznańskiego, i w mniejszym stopniu na wille. Wyodrębnił śródmieście jako zasadniczy obszar wznoszenia pruskich budynków propagandowych, ze szczególnym uwzględnieniem i analizą znaczenia Dzielnicy Cesarskiej położonej wokół zamku Wilhelma II. Ponadto wydzielił jako samodzielne tematy lokalnej architektury takie zagadnienia jak domy towarowe, budownictwo kultowe, szkoły i szpitale, parki i miejsca rozrywki czy wreszcie wystawę wschodniopruską (1910), z której rozwinęły się późniejsze poznańskie targi. Z książki tej wyłania się obraz powstającego wówczas miasta, na którego kształt wpływały przemysłane działania lokalnych władz, a także gotowość prywatnych inwestorów do podporządkowania swoich przedsięwzięć wymaganiom ogólniejszym. Wskazał na ogromną rolę Josepha Stübgena jako autora wielu kluczowych dla miasta rozwiązań urbanistycznych, do dziś czytelnych i sprawnie funkcjonujących. Ukazał tym samym miasto o zróżnicowanych zespołach osadniczych, ujawniając ich różnice nie tylko architektoniczne, ale także standardów mieszkania. Książka w czasach publikacji zaskakiwała polemiczną postawą wobec postrzegania polsko-niemieckich stosunków w Poznaniu wyłącznie w czarno-białej perspektywie rzekomego odwiecznego konfliktu. Przestrzegając, że projektowanie na wcześniejsze czasy zachowań i społecznych relacji z lat 1939–1945 powoduje wiele nieporozumień i przekłamań. Badacza słusznie więc interesowały konsekwencje wynikające z oczywistego w Poznaniu sąsiedztwa inwestycji pruskich i polskich, współpracy architektów i zleceniodawców, absorpcji wzorów z Berlina.

Zagadnienia ujęte w tej książce w szerszej panoramie wracały w kolejnych latach w krótszych monograficznych artykułach, publikowanych na ogół w „Kronice Miasta Poznania”. Działo się tak wtedy, kiedy Jan Skuratowicz zgłębiał zagadnienie wielkomięskości architektury Poznania przełomu XIX i XX w., tematykę miejscowych domów towarowych, banków oraz willi, poszczególnych gmachów użyteczności publicznej czy też pisał o inwestorach należących do poznańskiej plutokracji. Niekiedy sięgał także do problematyki dawniejszej architektury. Część z tych tematów

4. Zob. np. wielokrotnie wznawiane opracowanie Marcina Libickiego, *Dwory i pałace wiejskie w Wielkopolsce. Przewodnik* (Poznań: Gazeta Handlowa, 1996).

została przez niego podjęta w formie niewielkich monografii. Warto zwrócić uwagę również na opracowanie przez niego albumów poświęconych poznańskiej secesji (kilka wydań od 2002 r.), niezwykle popularnych pośród czytelników, prezentujących obecność tej estetyki w mieście nie tylko na elewacjach domów, lecz także we wnętrzach i detalach ich wyposażenia. To bez wątpienia te publikacje o znacznym oddziaływaniu społecznym rozbudziły w Poznaniu zainteresowanie dla kamienicznej zabudowy, walorów jej detali, przyczyniając się zapewne do lepszego jej rozpoznania i troski o nią.

Profesor Skuratowicz prowadził w trakcie swojej zawodowej aktywności różne zajęcia dydaktyczne – począwszy od wykładów, przez ćwiczenia i seminaria, a skończywszy na opiece nad kilkudziesięcioma pracami magisterskimi. Spośród tych zajęć w pamięci studentów zapisały się przede wszystkim te poświęcone programom ideowym rezydencji europejskich XV–XIX w. Jego opowieść wypełniała funkcjonalnym i znaczeniowym sensem prezentowane widoki zamków i pałaców, ich plany i przekroje. Z rekonstruowania apartamentowych ciągów, z dociekania, gdzie była pałacowa kuchnia, a gdzie miejsce sekretne, z której strony palono w piecach i której poruszała się służba, wylaniał się przed studentami obraz już nie tyle pustych zabytków, co żywych domowych organizmów napędzanych rytuałami i obyczajami z przeszłości. Choć z punktu widzenia dzisiejszych badań zarówno temat tamtych zajęć, jak i metodologia tego rodzaju dociekań wydają się oczywiste, to przed kilkoma dekadami były one przejawem nowego myślenia o tym, czym była dawna architektura i jak można o niej mówić.

Dorobek Jana Skuratowicza wprowadził do naukowego obiegu zagadnienie architektury Wielkopolski i Poznania w XIX i na początku XX w. Jeszcze większe znaczenie ma jednak dla lokalnej samowiedzy, rozpoznania (czasem w najbardziej podstawowym zakresie) ciągle użytkowanej przestrzeni i zabudowy miasta sprzed stu i więcej lat. Jego dociekania wyjaśniały przez dekady mieszkańcom miasta, po jakich ulicach chodzą, jakie domy mijają lub zamieszkują, dlaczego tak wyglądają ich urzędy, szkoły, kościoły itd. Profesor Skuratowicz fascynował się poznańskimi kamienicami na długo przedtem, zanim ich wizerunki zaczęły wypełniać popularne dziś portale społecznościowe czy strony internetowe grup miłośników, zanim opublikowano niedawny księgarski bestseller *Klatki schodowe w Poznaniu* (2023). Można również powiedzieć, że profesor Skuratowicz odzyskał dla nas Poznań. Przede wszystkim ten z końca XIX w. i początków kolejnego stulecia. Odzyskał w takim sensie, w jakim odzyskujemy to, co dotąd codzienne mijane, nagle zostaje świadomie dostrzeżone, nazwane, opowiedziane.

Piotr Korduba

BIBLIOGRAFIA PUBLIKACJI JANA SKURATOWICZA

KSIAŻKI

- 1981 *Dwory i pałace w Wielkim Księstwie Poznańskim*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1981.
- 1991 *Architektura Poznania 1890–1918*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1991.
- 1992 *Dwory i pałace w Wielkim Księstwie Poznańskim*, Międzychód: Eco, 1992 [wyd. 2, poprawione i uzupełnione].
- 1994 *Dwory i pałace w Wielkim Księstwie Poznańskim*, Międzychód: Eco, 1994 [wyd. 3, poprawione i uzupełnione].

- 2002 *Secesja w architekturze Poznania*, współautor Leszek Szurkowski, Poznań: Wydawnictwo Miejskie, 2002.
- 2003 *Ratusz poznański*, fot. Maciej Kuszela, Andrzeja Florkowski, Poznań: Wydawnictwo Miejskie, 2003.
- 2005 *Zamek Górków w Szamotułach*, fot. i il. Magdalena Adamczewska, Piotr Walichnowski, Szamotuły: Muzeum – Zamek Górków w Szamotułach, 2005.
- 2006 *Pałac w Dobrzycy*, il. Magdalena Adamczewska, Piotr Walichnowski, Dobrzyca: Muzeum Zespół Pałacowy w Dobrzycy, 2006.
- 2007 *Akademia Lubrańskiego. Pomnik wielkopolskiej kultury i nauki*, il. Magdalena Adamczewska, Piotr Walichnowski, Poznań: Wydawnictwo Miejskie, 2007.
- 2008 *Pałac Górków w Poznaniu*, il. Magdalena Adamczewska, Piotr Walichnowski, Poznań: Wydawnictwo Miejskie, 2008.
- Secesja w Poznaniu*, il. Magdalena Adamczewska, Piotr Walichnowski, Poznań: Wydawnictwo Miejskie, 2008.
- 2010 *Zespół willi miejskich przy ulicy Mickiewicza*, Poznań: Wydawnictwo Miejskie, 2010.
- 2016 *Secesja w Poznaniu*, il. Magdalena Adamczewska, Piotr Walichnowski, Poznań: Media Rodzina, 2016.
- 2017 *Dwór dla dzieci*, współautor Tadeusz Zysk, il. Karolina Ostrowska, Poznań: Zysk i S-ka, 2017.
- Akademia Lubrańskiego. Pomnik wielkopolskiej kultury i nauki*, Poznań: Wydawnictwo Miejskie, 2017.
- 2020 *Dwory i pałace Wielkopolski. Styl narodowy*, Poznań: Zysk i S-ka, 2020.
- 2022 *Secesja w Poznaniu*, il. Magdalena Adamczewska, Piotr Walichnowski, Poznań: Zysk i S-ka, 2022.

ARTYKUŁY

- 1970 *Renesansowe kaplice grobowe z XVI i pierwszej połowy XVII wieku w Wielkopolsce*, w: *Studia nad Renesansem w Wielkopolsce*, red. Tadeusz Rudkowski, Poznań: PWN i PTPN, 1970, s. 51–70 („Prace Komisji Historii Sztuki”, t. 8, z. 3).
- 1974 *Początki nurtu niderlandzkiego w rzeźbie 2 poł. XVI w. na Śląsku*, w: *Sztuka około roku 1600. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki zorganizowanej przy współpracy Wydziału Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie, listopad 1972*, Warszawa: PWN, 1974, s. 293–313.
- 1976 *Pałac w Groźcu koło Konina*, w: *Ars una. Prace z historii sztuki*, red. Eugeniusz Iwanoyko, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1976, s. 147–157 („Historia Sztuki”, nr 5).

Z badań nad rzeźbą nagrobną w Polsce. Nagrobki Czarnkowskich w Czarnkowie i Górków w Kórniku, w: *Renesans. Sztuka i ideologia. Materiały Sympozjum Naukowego Komitetu Nauk o Sztuce PAN, Kraków, czerwiec 1972, oraz Sesji Naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Kielce, listopad 1973*, red. Tadeusz S. Jaroszewski, Warszawa: PWN, 1976, s. 467–486.

- 1979 „Styl krajowy” w budownictwie rezydencjonalnym Wielkopolski przełomu XIX i XX wieku, w: *Sztuka XIX wieku w Polsce. Naród – miasto. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Poznań, grudzień 1977*, Warszawa: PWN, 1979, s. 125–143.
- 1980 „Te na kształt zamków dźwigane stare mury...” Neogotyki w architekturze rezydencjonalnej Wielkopolski XIX w., w: *Problemy interpretacji dzieła sztuki i jego funkcji społecznych*, red. Konstanty Kalinowski, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1980, s. 49–76 („Historia Sztuki”, nr 10).
- 1981 „Wersale północy”, czyli o rezydencjach europejskich 2 poł. XIX w., w: *Tradycja i innowacja. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Łódź, listopad 1979*, Warszawa: PWN, 1981, s. 241–259.
- 1982 *Architektura Wielkopolski w dwudziestoleciu międzywojennym*, w: *Sztuka dwudziestolecia międzywojennego. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Warszawa, październik 1980*, Warszawa: PWN, 1982, s. 257–275.
- Architektura rezydencjonalna na Śląsku w XIX i XX wieku. Stan, problemy, postulaty badawcze*, w: *Z dziejów sztuki Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego*, red. Ewa Chojecka, Katowice: Uniwersytet Śląski, 1982, s. 123–130 („Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”, nr 494).
- 1984 „Exegi monumentum...” czyli o programach pewnej grupy rezydencji śląskich XIX i XX wieku, „Materiały Muzeum Wnętrz Zabytkowych w Pszczynie” III, 1984, s. 115–145.
- 1987 *Zamek cesarski w Poznaniu*, „Materiały Muzeum Wnętrz Zabytkowych w Pszczynie” IV, 1987, s. 126–150.
- 1990 *Mamy wzory. Samorząd przed wojną*, „Dziennik Wielkopolan Dzisiaj”, nr 101/115 (25–27 V 1990), s. 5.
- 1991 *Wstęp*, w: *Materiały do dziejów rezydencji w Polsce*, red. Tadeusz S. Jaroszewski, *Województwo poznańskie*, t. 1, oprac. Maria Strzałko, red. Jan Skuratowicz, Warszawa: SHS i Instytut Sztuki PAN, 1991, s. 5–12.
- Die Wilhelminische Architektur in Posen*, w: *Preußen in der Provinz. Beiträge zum 1. Deutsch-polnischen Historiker-Kolloquium im Rahmen des Kooperationsvertrages zwischen der Adam-Mickiewicz-Universität Poznań und der Christian-Albrecht-Universität zu Kiel*, red. Peter Nitsche, Frankfurt am Main: Peter Lang, 1991, s. 94–118.

Przemówienie wygłoszone przez Radnego Rady Miejskiej Poznania dr. hab. Jan Skuratowicza, w: Edward hr. Raczyński, *Rogalin i jego mieszkańcy*, Poznań: Rada Miejska Poznania, 1991.

Domy towarowe Poznania na przełomie XIX i XX wieku, „Kronika Miasta Poznania” 1991, nr 1–2, s. 33–40.

1992 *Lebensrahmen des Grossgrundbesitzers in Grosspolen*, „Studia Historica Slavico-Germanica” XVIII, 1991–1992, s. 75–85.

Die Gärten Grosspolens in der ersten Hälfte des XIX Jahrhunderts, w: Peter Jopsech Lenné und die europäische Landschafts- und Gartenkunst in 19. Jahrhundert. 6 Greifswalder Romantik-Konferenz, red. Gerd-Helge Vogel, Greifswald: Universität, 1992, s. 91–97.

1993 *Rozwój Poznania w pierwszych latach XX wieku*, w: *Przed wielkim jutrem. Sztuka 1905–1918. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, Warszawa, październik 1990, Warszawa: PWN, 1993, s. 131–148.

Kiedy Poznań stał się wielkomięjski (o architekturze przełomu XIX i XX wieku), „Kronika Miasta Poznania” 1993, nr 3–4, s. 98–105.

1994 *Budownictwo folwarczne w majątkach wielkopolski (zarys) / Der Vorwerksbau in den Landgütern Polens (Umriß)*, w: *Dawne budownictwo folwarczne*, red. naukowy serii Jan Skuratowicz, *Majątki wielkopolskie*, t. 1: *Powiat gostyński*, oprac. Grażyna Kodym-Kozaczko, red. Jolanta Goszczyńska, Szreniawa: Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego, 1994, s. 9–12.

Przedmowa / Einleitung, w: *Dawne budownictwo folwarczne*, red. naukowy serii Jan Skuratowicz, *Majątki wielkopolskie*, t. 2: *Powiat pleszewski*, oprac. Stanisław Małyszko, Łucja Gajda, Szreniawa: Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego, 1994, s. 7–8.

Architektura i budownictwo, w: *Dzieje Poznania*, t. 2, vol. 1: *Dzieje Poznania 1793–1918*, red. Jerzy Topolski, Lech Trzeciakowski, Warszawa–Poznań: PWN, 1994, s. 542–583.

Wstęp, w: *Materiały do dziejów rezydencji w Polsce*, red. Tadeusz S. Jaroszewski, t. 1: *Pałace i dwory w dawnym województwie kaliskim*, oprac. Maria Strzałko, Warszawa: SHS, 1994, s. 5–6.

Architektura Poznania, w: *Wielka Księga Miasta Poznania*, red. Krzysztof Matusiak, Poznań: Dom Wydawniczy Krzysztof Matusiak „Koziołki Poznańskie”, 1994, s. 453–472.

Zamek w Sierakowie, „Kronika Wielkopolski” 1994, nr 1, s. 58–69.

1995 *Gmach Opery Poznańskiej*, w: *Opera w Poznaniu. 75 lat Teatru Wielkiego im. Stanisława Moniuszki*, red. Katarzyna Liszkowska, Poznań: Ars Nova, 1995, s. 38–43.

- Wielkopolskie dwory w „kostiumie francuskim”, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS” 1995, nr 54(4), s. 37.*
- 1996 *Przedmowa / Einleitung, w: Dawne budownictwo folwarczne, red. naukowy serii Jan Skuratowicz, Majątki wielkopolskie, t. 4: Powiat leszczyński, oprac. Magdalena Jarzewicz, Szreniawa: Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego, 1996, s. VII–IX.*
- Polskie środowisko ziemiańskie, w: Dzieje historii sztuki w Polsce. Kształtowanie się instytucji naukowych w XIX i XX wieku, red. Adam S. Labuda, współpraca Katarzyna Zawiasa-Staniszevska, Poznań: PTPN, 1996, s. 22–101 („Prace Komisji Historii Sztuki”, t. 25).*
- Im Kreis der Kantorowicz’s, Jaretskis und Samters. Die Residenzen des jüdischen Bürgertums in Posen vor 1918, w: Ernst Kantorowicz (1895–1963). Soziales Milieu und wissenschaftliche Relevanz. Vorträge des Symposiums am Institut für Geschichte der Adam-Mickiewicz-Universität Poznań, 23.–24. November 1995, red. Jerzy Strzelczyk, Poznań: Instytut Historii Sztuki UAM, 1996, s. 91–102.*
- Pałac w Kwilczu, w: Kwilcz i inne majątki Kwileckich na przestrzeni wieków, oprac. Andrzej Kwilecki, Poznań: WBP, 1996, s. 66–72.*
- Architektura targów poznańskich, „Kronika Miasta Poznania” 1996, nr 2, s. 96–108.*
- Architektura Poznania w latach 1918–1939, „Kronika Miasta Poznania” 1996, nr 4, s. 7–26.*
- W kręgu Kantorowiczów, Jaretskich i Samterów. Rezydencje burżuazji żydowskiej Poznania przed 1918 rokiem, „Kronika Miasta Poznania” 1996, nr 4, s. 352–361.*
- 1997 *Städtebauliche Veränderungen um die Jahrhundertwende. Architektur / Zmiany w zabudowie miasta na przestrzeni wieków. Architektur, w: Postkarten erzählen Geschichte. Die Stadt Posen 1896–1918 / Pocztkówki opowiadają historię. Miasto Poznań 1896–1918, red. Sophia Kemlein, tłum. Maria Wojtczak, Lüneburg: Inst. Nordostdeutsches Kulturwerk, 1997, s. 67–69.*
- Architektura poznańskich banków do 1918 roku, „Kronika Miasta Poznania” 1997, nr 2, s. 120–132.*
- 1998 *Architektura, w: Dzieje Poznania, t. 2, vol. 2: Dzieje Poznania 1918–1945, red. Jerzy Topolski, Lech Trzeciakowski, Warszawa–Poznań: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998, s. 1181–1196.*
- Budownictwo spółdzielcze na Łazarzu, „Kronika Miasta Poznania” 1998, nr 3, s. 47–56.*
- Pałac w Radojewie, „Spotkania z Zabytkami” 1998, nr 6, s. 20–21.*
- 1999 *Budowanie w Poznaniu nie było sprawą trudną. O XIX-wiecznym rynku mieszkań, „Kronika Miasta Poznania” 1999, nr 4, s. 97–108.*

- Zamek Królewski w Poznaniu / The Royal Castle in Poznań*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS”, jesień 1999, s. 10–12.
- 2000 *Luksusowe osiedle willowe przy ul. Mickiewicza*, „Kronika Miasta Poznania” 2000, nr 2, s. 112–122.
- Fabryka wódek Franza Kantorowicza przy Grochowych Łąkach*, „Kronika Miasta Poznania” 2000, nr 4, s. 111–117.
- Zamek Górków i Opalińskich w Sierakowie*, „Ochrona Zabytków” 2000, nr 4, s. 341–346.
- 2001 *Przedmowa*, w: Witold Gałka, *O architekturze i plastyce dawnego Poznania do końca epoki baroku*, Poznań: Wydawnictwo Miejskie, 2001, s. II–V.
- O najstarszych prywatnych zamkach w Wielkopolsce*, w: *Zamek i dwór w średniowieczu od XI do XV wieku. Materiały XIX Seminarium Mediewistycznego*, red. Jacek Wiesiołowski, współpraca Jacek Kowalski, Poznań: PTPN, 2001, s. 24–29.
- Pomnik-wotum za odzyskaną wolność*, „Kronika Miasta Poznania” 2001, nr 2, s. 116–119.
- 2002 *Wprowadzenie / Einleitung*, w: *Dawne budownictwo folwarczne*, red. naukowy serii Jan Skuratowicz, *Majątki wielkopolskie*, t. 8: *Powiat śremski*, oprac. Maria Strzałko, Szreniawa: Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego, 2002, s. VII–IX.
- Stabrowski Wiktor (1822–1899), architekt, budowniczy*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 41, red. Henryk Markiewicz, Warszawa–Kraków: Societas Vistulana, 2002, s. 285–286.
- Rezydencje wielkopolskie w czasach Samuela ze Skrzypny Twardowskiego*, w: *Wielkopolski Maro. Samuel ze Skrzypny Twardowski i jego dzieło w wielkiej i małej ojczyźnie*, red. Katarzyna Meller, Jacek Kowalski, Poznań: Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, 2002, s. 38–46.
- 2003 *Poznań – stolica niemieckiego Wschodu / Posen als Hauptstadt der „Ostmark”*, w: *Kaiserschloss Posen. Von der Zwinburg im Osten zum Kulturzentrum „Zamek” / Zamek cesarski w Poznaniu. Od pruskiej „warowni na Wschodzie” do Centrum Kultury „Zamek”*, red. Janusz Pazder, Evelyn Zimmermann, tłum. Bożena Górczyńska-Przybyłowicz, Potsdam–Poznań: Stiftung Preussische Schlösser und Gärten, Centrum Kultury „Zamek” 2003, s. 49–53.
- Jak to z naszym zamkiem było*, „Gazeta Wyborcza Poznań”, nr 73 (27 III 2003), s. 6.
- 2004 *Wprowadzenie / Einleitung*, w: *Dawne budownictwo folwarczne*, red. naukowy serii Jan Skuratowicz, *Majątki wielkopolskie*, t. 8: *Miasto Poznań*, oprac. Jolanta Goszczyńska, Szreniawa: Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego, 2004, s. VII–VIII.

Ratusz gotycki, „Kronika Miasta Poznania” 2004, nr 2, s. 7–25.

Nieznane plany ratusza w aktach Towarzystwa Ubezpieczeń Ogniwych z lat 1804–1913, „Kronika Miasta Poznania” 2004, nr 2, s. 260–264.

Pożar kościoła i kasata klasztoru, „Kronika Miasta Poznania” 2004, nr 3, s. 276–278.

Jak wyglądał zamek Przemysłów?, „Kronika Miasta Poznania” 2004, nr 4, s. 39–46.

Zamek starostów generalnych Wielkopolski, „Kronika Miasta Poznania” 2004, nr 4, s. 162–172.

Lustracja starostwa poznańskiego, dokonana po śmierci Adama Czarnkowskiego, starosty generalnego, w 1628 roku, komentarz Jan Skuratowicz, „Kronika Miasta Poznania” 2004, nr 4, s. 239–245.

2005 *L'influence française dans l'architecture résidentielle de la Grande Pologne*, w: *Guide à travers la ville et ses environs*, Poznań: Wydawnictwo Miejskie, 2005, s. 17–19.

Mury miejskie Poznania, „Kronika Miasta Poznania” 2005, nr 2, s. 58–72.

2006 *Piętnastowieczne prywatne zamki w Wielkopolsce*, w: *Wielkopolska – Polska – Europa. Studia dedykowane pamięci Alicji Karłowskiej-Kamzowej*, red. Jacek Wiesiołowski, współpraca Jacek Kowalski, Poznań: PTPN, 2006, s. 153–162.

2007 *Vorwort / Wstęp*, w: *Landgüter in den Regionen des gemeinsamen Kulturerbes von Deutschen und Polen: Entstehung, Verfall und Bewahrung. Beiträge der 12. Tagung des Arbeitskreises deutscher und polnischer Kunsthistoriker und Denkmalpflege in Będlewo, 30. September – 4. Oktober 2005 / Majątki ziemskie na obszarze wspólnego dziedzictwa polsko-niemieckiego: problemy rozwoju, degradacji i konserwacji. Materiały 12. Konferencji Grupy Roboczej polskich i niemieckich historyków sztuki i konserwatorów zabytków w Będlewie, 30 września – 4 października 2005*, red. Birte Pusback, Jan Skuratowicz, Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2007, s. 11–13.

Polnische Adelsresidenzen auf dem Territorium der ehemaligen polnischen Ostgebieten. Das verlorene europäische Kulturgut, w: *Landgüter in den Regionen des gemeinsamen Kulturerbes von Deutschen und Polen: Entstehung, Verfall und Bewahrung. Beiträge der 12. Tagung des Arbeitskreises deutscher und polnischer Kunsthistoriker und Denkmalpflege in Będlewo, 30. September – 4. Oktober 2005 / Majątki ziemskie na obszarze wspólnego dziedzictwa polsko-niemieckiego: problemy rozwoju, degradacji i konserwacji. Materiały 12. Konferencji Grupy Roboczej polskich i niemieckich historyków sztuki i konserwatorów zabytków w Będlewie, 30 września – 4 października 2005*, red. Birte Pusback, Jan Skuratowicz, Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2007, s. 19–27.

Siedziba Muzeum, w: *Muzeum Archeologiczne w Poznaniu. Historia i współczesność*, Poznań: Muzeum Archeologiczne, 2007, s. 21–26.

- „Nieznaną” Akademia Lubrańskiego w Poznaniu, w: *Tu się Polska zaczęła...* Wydawnictwo pokonferencyjne, red. Hanna Kočka-Krenz, Poznań: Wydawnictwo Miejskie, 2007, s. 51–54.
- Poznańskie szpitale w latach 1890–1918*, „Kronika Miasta Poznania” 2007, nr 4, s. 47–49.
- 2008 *Jakie tajemnice kryją kamienice. Kamienica przy ul. Podgórznej 8*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS”, maj 2008, nr 204/5, s. 63.
- Jakie tajemnice kryją kamienice. Kamienica przy ul. Ogrodowej 18*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS”, czerwiec 2008, nr 205/6, s. 67.
- Jakie tajemnice kryją kamienice. Grunwaldzka 20 a*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS”, lipiec–sierpień 2008, nr 206/7–8, s. 57.
- Jakie tajemnice kryją kamienice. Mostowa 24*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS”, wrzesień 2008, nr 207/9, s. 61.
- Jakie tajemnice kryją kamienice. Matejki 56*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS”, październik 2008, nr 208/10, s. 68.
- Jakie tajemnice kryją kamienice. Mickiewicza 30*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS”, listopad 2008, nr 209/11, s. 71.
- Jakie tajemnice kryją kamienice. Bukowska 33 i 31*, „Poznański Informator Kulturalny, Sportowy i Turystyczny IKS”, grudzień 2008, nr 210/12, s. 69.
- 2009 *Rozważania wokół pierwszego przykazania*, współautor Tadeusz J. Żuchowski, „Artium Quaestiones” XX, 2009, s. 215–230.
- Teodor Jarecki*, „Kronika Miasta Poznania” 2009, nr 1, s. 153–154.
- 2011 *Nowa próba odczytania pierwotnego wyglądu pałacu Andrzeja Opalińskiego w Radlinie*, w: *Księgozbiór wielkopolskiego magnata. Andrzej Opaliński (1540–1593)*, red. Arkadiusz Wagner, Poznań: PTPN, 2011, s. 129–141.
- Uwagi na marginesie książki Andrzeja Fischingera i Marcina Fabiańskiego, „Dzieje budowy renesansowego zamku na Wawelu, około 1504–1548”, t. I, Kraków 2009*, s. 369, „Artium Quaestiones” XXII, 2011, s. 369–378.
- 2013 *A tymczasem w Polsce i na kontynencie*, w: Bill Bryson, *W domu. Krótka historia rzeczy codziennego użytku*, tłum. Tomasz Bieroń, Poznań: Zysk i S-ka, 2013, s. 485–488.
- 2014 *Plac bankowy. Nowy kształt zabudowy pl. Wolności na przełomie XIX i XX wieku*, „Kronika Miasta Poznania” 2014, nr 4, s. 35–40.
- Drugie Nancy*, „Kronika Miasta Poznania” 2014, nr 4, s. 274–276.

- 2016 *„Musimy rządzić jak najlepiej”. Pracę w Radzie Miasta Poznania pierwszej kadencji wspomina Jan Skuratowicz*, spisała Katarzyna Kamińska, „Kronika Miasta Poznania” 2016, nr 2, s. 233–239.
- Od redakcji*, współautor Maria Teresa Michałowska-Barłóg, „Kronika Miasta Poznania” 2016, nr 3, s. 7–8.
- 2017 *Architektura budynków PTPN*, „Kronika Miasta Poznania” 2017, nr 1, s. 111–118.
- Standardy mieszkaniowe w Poznaniu po 1900 roku*, „Kronika Miasta Poznania” 2017, nr 4, s. 163–173.
- 2018 *Wprowadzenie / Introduction / Einleitung*, w: *Dawne budownictwo folwarczne*, red. naukowy serii Jan Skuratowicz, *Majątki wielkopolskie*, t. 10: *Powiat krotoszyński*, oprac. Stanisław Małyszko, Szreniawa: Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego, 2018, s. VII–X.
- 2023 *„Niezaprzeczalny i cenny dorobek”. O Bibliotece „Kroniki Miasta Poznania” z jej redaktorem naczelnym, prof. Janem Skuratowiczem, rozmawia Katarzyna Kamińska*, w: *Księga pamiątkowa Kroniki Miasta Poznania 1923–2023*, red. Przemysław Matusik, Magdalena Mrugalska-Banaszak, Poznań: Wydawnictwo Miejskie Poznania, 2023, s. 208–211.

Opracował
Ryszard Piechowiak